

ratione illud operemur, non propterea excludatur justitia in ordine ad præmium; imo, cæteris paribus, ex eo capite augebitur meritum; quia totum illud opus cum omni respectu et circumstantia augente bonitatem, et moralem valorem ejus, continetur sub pacto et promissione Dei. Ac propterea etiam non repugnat ut idem opus sub una ratione ad gratias agendas pro accepto beneficio inserviat, et sub alia ad novum præmium promerendum valeat. Item quod sub priori ratione sit inæquale in ratione gratitudinis cum beneficio accepto, et quod sub ratione posteriori sit sufficiens et condignum in ratione meriti ad præmium ex justitia obtinendum.

9. *Ad tertiam.* — Tertia ratio sumebatur ex analogia ad patrem et filium, servum et dominum, inter quos non potest esse vera justitia commutativa, etiam inter homines, de qua proportione multa dixi in primo tomo 3 partis, quæ nunc iterare non est necesse; nam ex principio posito in proxima responsione, huic argumento satisfaciendum est. Absolute enim, et nulla suppositione facta inter servum et dominum, in iis quæ pertinent ad dominium et usum rerum externarum non potest esse justitia commutativa inter servum et dominum, quia servus non acquirit dominium talium rerum, sed statim transferitur ad dominum. In aliis tamen injuriis circa honorem, famam et vitam, aut integritatem corporis, potest esse inter eos vera justitia. Imo in bonis etiam externis, licet dominus non exerceat justitiam circa servum ex defectu materiæ, ut sic dicam, servus autem erga dominum potest exercere vel injustitiam, furando; vel justitiam, sese a latrociniis continendo; et, si furatus est, tenetur ex justitia restituere, quamvis ex defectu etiam materiæ seu inopia non possit. Quo tandem fit ut, ex aliquo pacto prius inito inter dominum et servum, possit intervenire hæc justitia domini ad servum, etiam in hac materia divitiarum, ut frequenter fieri solet, dum servus obligatur ad reddendum domino singulis diebus tantam pecuniæ quantitatem pro suis operibus, sub ea conditione ut, si aliquid amplius lucretur, suum fiat; quam dominus acceptat, et ad illam servandam se obligat. Quo pacto supposito, ex justitia tenetur dominus non privare servum illo majori lucro, quodcumque fuerit; et postea ex illo lucro poterit servus cum domino alios contractus justitiæ distributiæ exercere, adeo ut hoc modo possit et soleat servus suam redimere libertatem.

Et similia possunt ad filium et patrem applicari, quæ omitto, quia res est facilis, et ne sim prolixior.

10. Ex his ergo ad Deum ascendendo, facile intelligitur quam sit inefficax illud argumentum, et potius in contrarium posse retorqueri; nam ad summum probat justitiam commutativam, quæ in his contractibus similibus exercetur, fundaturque in particulari dominio temporalium bonorum, non habere locum inter nos et Deum. Item probat Deum non posse nos lædere contra justitiam, nec posse obligari nobis ex justitia ex nobis, seu ex vi nostri domini solius. Non tamen probat quin in altiori et excellentiori materia, et ex suppositione pacti et promissionis ejusdem Dei, possit propria ratio justitiæ inter nos et Deum intercedere; quia sicut servus, supposita voluntate et pacto domini, potest acquirere dominium, ita et nos, ex pacto cum Deo, possumus aliquod verum jus acquirere, ut nobiscum fiat commutatio condigni præmii pro merito, vel remissionis pœnæ pro satisfactione. Et ad hoc jus reddendum potest Deus suo modo obligari, vel potius ex naturali rectitudine suæ justitiæ determinari, absque ulla imperfectione, vel diminutione sui domini aut suæ libertatis, ut satis ex superioribus constat.

Tertiæ difficultati respondetur.

11. *Ad majorem propositionem.* — Tertia et principalis difficultas erat de justitia distributiva, in qua dissolvenda, non est quod immoremur, quia probando nostram sententiam, omnia quæ in ea tanguntur dissolvimus. Explicuimus enim quomodo sit de ratione justitiæ distributiæ constituere æqualitatem geometricam inter multos; non est enim id absolute et omnino formaliter intelligendum, sed sub ratione proprii et specialis juris, seu debiti, quod talis justitia persolvit, ut D. Thomæ auctoritate, et ratione etiam ostendimus. Et consequenter intulimus, si tale jus seu debitum sit in una persona tantum comparatione aliarum, non ad partem rei, sed ad totam aliquam rem, illius etiam largitionem ad justitiam distributivam pertinere, etiamsi propria distributio non sit inter multos. Idemque consequenter diximus, etiamsi absolute, sine comparatione ad alios, unus tantum sit in quo illud jus, seu speciale debitum hujus justitiæ reperitur; cui non totum æquatur

seu commune bonum, sed pars tantum aliqua retribuenta sit, et in eo consequenter necessarium sit proportionem dignitatis ad præmium tantum respicere, sine comparatione ad alias personas.

12. Neque est quod aliquem moveat nomen distributiæ justitiæ, quod partitionem significare videtur; aliud est enim (ut est in communi proverbio) unde nomen imponitur ad significandum, et aliud quod adæquate significat; licet ergo virtus illa sic nominata sit, quia frequentius ita in hominibus operatur, non tamen id per se, et formaliter requirit in omni actu suo. Sicut etiam nomen justitiæ commutativæ sumptum est ex commutationibus humanis, plus autem significat secundum adæquatam rationem suam. Et hæc sufficiant de majori propositione.

Ad minorem. — *Ad primam confirmationem.* — Circa minorem autem satis, ut credo, ostensum est quomodo in distributione præmiorum, quæ a Deo fit, interveniat, et jus seu debitum speciale distributiæ justitiæ, et forma, seu proportio geometrica, quæ eidem virtuti quasi per antonomasiam tribuitur. Neque contra aliquod ex his membris quidquam ibi objicitur, quod novam difficultatem ingerat; nam, licet Scriptura dicat redditurum Deum unicuique secundum opera sua, non ideo excludit quod sit redditurus secundum proportionem personarum, nam et hoc in aliis locis significat, et virtute in illis eisdem verbis includitur; nam qui reddit unicuique secundum opera sua, reddit omnibus secundum proportionem operum. Et hinc etiam satisfactum est primæ confirmationi, quæ erat de justitia vindicativa, de qua satis diximus; et ostendimus quomodo in ea non quidem debitum, et consequenter nec propria ratio justitiæ distributiæ, aliqua tamen forma ejus interveniat.

13. *Ad ultimam confirmationem.* — *Non semper justitia distributiva oritur ex commutativa.* — Ultima confirmatio, ex Paludano desumpta, proposita est, non tam propter ejus difficultatem, quam quia occasionem præbet ad magis declaranda ea quæ de justitia distributiva diximus. Fundabatur ergo illa confirmatio in hoc, quod justitia distributiva ex commutativa oritur; cujus propositionis sensus est, eum, qui tenetur ad justam distributionem faciendam secundum proportionem geometricam, semper obligari ex justitia commutativa. Quæ propositio etiamsi a nobis concederetur, nihil ex illa contra nostram

sententiam inferri posset, quia opinamur propriam et specialem justitiam distributivam ita esse in Deo eminenter conjunctam cum commutativa, ut vere dicere possimus, Deum servare in præmiis reddendis debitam proportionalitatem, quia ipsamet justitia commutativa Dei hoc requirit. Sumendo tamen propositionem illam in nobis, ut eam sumunt Durandus et Paludanus, et supponendo justitiam commutativam, et distributivam, esse in nobis virtutes distinctas, existimo, generaliter loquendo, falsam esse, et id quodam sensu involvere repugnantiam. Primum patet exemplis, nam electores tenentur ex justitia distributiva eligere digniorem ad cathedram, vel beneficium, et non ex commutativa. Et rex interdum tenetur communia bona præmia aut spolia distribuere inter cives et milites, quamvis ex rigore justitiæ commutativæ ad id non teneatur. Et ratio est, quia justitia distributiva habet proprium debitum in quo fundetur, alias superflua esset; ergo ex illo absque interventu alterius potest obligare et operari; ergo per se et intrinsece non est necessaria dependentia in nobis in actu justitiæ distributiæ a commutativa. Et declaratur amplius, nam vel dependet ab illa, ut ab eliciente, et hoc non, alias non essent distinctæ virtutes; vel ut ab impèrante, et hoc etiam dici non potest, quia virtus voluntatis per se est sufficiens ad eliciendum suum actum sine imperio alterius, eo quod intrinsece voluntarius et honestus sit.

14. *Justitia distributiva nunquam oritur ex commutativa, respectu eorum inter quos fieri debet distributio.* — Atque hinc etiam declaratur secundum quod proposui; nam, si sit sensus illius propositionis, justitiam distributivam oriri ex commutativa respectu eorundem ad quos fit distributio, non solum necessarium non est, sed etiam involvit repugnantiam; quia, hoc ipso quod distributio inter aliquos ex debito justitiæ commutativæ faciendæ est, quantumvis in ea servanda sit geometrica proportio, totum illud munus est justitiæ commutativæ, et non distributiæ, ut supra, et ratione, et variis exemplis ostendi; possentque alia clarissima proferri, nam inter socios, verbi gratia, alienjus negotiationis dividitur lucrum juxta proportionem ad quantitatem pecuniæ, verbi gratia, quam unusquisque ad societatem contulit, et nihilominus unicuique danda est tanta quantitas ex justitia commutativa, et idem est in similibus. Ex quo recte conclusimus, ut justitia distributiva specialis

virtus sit, necessarium esse speciale debitum a debito justitiæ commutativæ; unde, si contingeret utrumque debitum simul conjungi respectu eorundem, tunc utraque justitia posset per se elicere illum actum et solvere tale debitum, vel per se solam, vel simul cum alia: illa tamen conjunctio accidentaria est.

15. Atque hinc etiam obiter colligo, servare hanc proportionem, nunquam esse ita per se formale objectum alicujus virtutis, ut separari possit a ratione debiti proportionati tali virtuti; imo in tantum servatur illa proportio, in quantum necessaria est ut unicuique solvatur debitum, quantum hic et nunc solvi potest. Quod si non sit sermo de justitia commutativa respectu eorundem, inter quos fit distributio, sic quidem non video repugnantiam quod actus justitiæ distributivæ, respectu quorundam, oriatur ex obligatione justitiæ commutativæ respectu alterius: ut si minister Reipublicæ, vel elector, ex speciali pacto, vel sti-

pendio, obligaretur ad justitiam distributivam servandam in sua electione vel distributione; quod fortasse non raro contingit in actionibus humanis, non est tamen hoc per se et intrinsece necessarium; nam per se constat illam obligationem commutativæ justitiæ respectu alterius esse valde extrinsecam et accidentariam ad proprium et intrinsecum munus distributivæ justitiæ; sic enim etiam possum ego obligari ex justitia commutativa ad faciendum opus misericordiæ, vel religionis, non tamen propterea dicitur religio vel misericordia fundari in justitia commutativa. Quando vero contingit conjungi illam duplicem obligationem, potest multum conferre ad obligationem restitutionis, quæ ex omissione aut violatione ejus oriri potest; et ideo est attente in rebus moralibus consideranda, quod in particulari facere non est præsentis instituti. Et ideo de utraque obligatione et justitia hæc sufficiat attigisse ad justitiam Dei declarandam, quod in ipsius gloriam cedat, etc.

FINIS OPUSCULI SEXTI.

INDEX LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUÆ IN HOC VOLUMINE EXPLICANTUR.

EX GENESI.

- CAP. XXXIV, num. 23. *Deus autem meus omnipotens, faciat eum vobis placabilem*, interius inclinando, et moraliter movendo ejus voluntatem, non physice determinando, op. 1, l. 2, c. 6.
 CAP. XLV, num. 8. *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum*, voluntate scilicet præficiente exaltationem Joseph, ejusque venditionem tantum permittente, op. 1, lib. 2, cap. 5.
 CAP. L, num. 19. *Num possumus Dei resistere voluntati?* etc., ei, scilicet, qua vult (inquit Joseph) ut vobis parcam, ib.

EX EXODO.

- CAP. XIV, num. 8. *Si non audient sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis*, id est, qui primo non crediderint, secundo credent, op. 2, l. 2, c. 1.

PRIMUS REGUM.

- CAP. XXIII, num. 11. *Ait Dominus, descendens, etc.*, id est, certum est venturum esse, si manseris in civitate Ceilæ, op. 2, l. 2, c. 1.

SECUNDUS REGUM.

- CAP. XVI, num. 10. *Dominus enim præcepit ei, etc.*, id est, permisit, sicut illud, cap. 24, num. 1: *Commovitque David, etc.*, op. 1, l. 2, c. 3.

TERTIUS REGUM.

- CAP. XVII, num. 9. *Præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te, etc.*, ac si diceret: inspirationibus persuasi, juxta Chrysostomum, op. 1, l. 2, c. 6.

ESTHER.

- CAP. XIII, num. 9. *Non est, qui possit tuæ resistere voluntati, etc.*, quia si vis, etiam illata necessitate potes exequi tuam voluntatem, ut obiter dicitur, op. 1, l. 1, c. 2.

JOB.

- CAP. XII, num. 24. *Qui immutat cor principum, suasionem, et inspirationem internam, non physica determinationem*, op. 1, l. 1, c. 11.

PSALMI.

- Ps. XLIX, num. 19. *Declinasti semitas nostras*, id est, sinistri nos declinare; ubi per errorem citantur hæc verba ex Psalm. 104, num. 31, ubi sunt alia verba in vers. 25, quæ eodem modo exponuntur,

scilicet: *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus*, id est, permisit converti, op. 1, l. 2, c. 3.
 Ps. LXXX, num. 31. *Dimisit eos secundum desideria cordis eorum, etc.*, id est, denegavit auxilia uberiora: ibunt sine dubio in adventiones suas; similiter explicatur illud Psalmi 57: *Averti faciem meam, et abiit vagus*, op. 1, l. 2, c. 6.

Ps. L, num. 12. *Cor mundum crea in me, Deus*, ut principalis auctor meæ justitiæ, op. 1, l. 3, c. 15.

Ps. LXXII, num. 6. *In labore hominum non sunt*, id est, singulari consilio, quem scit ea occasione lapsurum, op. 1, l. 2, c. 3.

Ps. LXXX, num. 31. *Dimisit eos, etc.*, exponitur de divina desertione per negationem uberioris auxilii moraliter necessari, op. 1, l. 2, c. 6.

Ps. CXIII, num. 11. *Omnia quæcumque voluit fecit*. Tamen sicut peccata non facit, ita neque vult, op. 1, l. 2, c. 3.

ECCLESIASTES.

- CAP. VI, num. 14. *Quod nemo potest corrigere, quem ipse despexerit*, negando, scilicet uberiora auxilia, op. 1, l. 2, c. 6.

ECCLESIASTICUS.

- CAP. XV, num. 14. *Reliquit eum in manu consilii sui, etc.*, quia vere consultare potest de actu futuro, et libere eligeré, op. 1, l. 1, c. 14.

ISAIAS.

- CAP. V, num. 4. *Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci*, exponitur de auxilio sufficiente, op. 1, l. 3, c. 6.

CAP. X, num. 5. *Væ Assur virga furoris mei, etc.*, quia ejus peccatum permisit Deus in pœnam populi sui, op. 1, l. 2, c. 3.

CAP. XXVI, num. 13. *Omnia opera nostra operatus es in nobis, Domine*, quia (scilicet) immediate concurris ad omnes actus nostros, op. 1, l. 1, c. 4.

JEREMIAS.

CAP. X, num. 23. *Non est hominis via ejus*, id est, opera gratiæ, quæ sunt ad vitam æternam, non sunt in hominis potestate sine Dei inspiratione et auxilio, op. 1, l. 1, c. 11.

CAP. XIX, num. 4 et 5. *Repleverunt locum istum, etc. quæ nec præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum*, id est, quia voluntate signi aut beneplaciti hæc Deus non vult, op. 1, l. 2, c. 4.